

RÖVID INTERJÚ POZSONY FERENCCEL

Készült a Kárpát-medencei Kulturális Napok alkalmával Kolozsváron

Mátyus Aliz: *Egyáltalán nem mellékes a következő generációk viszonya a néprajzhoz. Kérdezhetném hát először a tanítványairól?*

Pozsony Ferenc: Hála Istennek, nem egyedül tanítok a kolozsvári Babes - Bolyai Tudományegyetem Magyar Néprajz és Antropológiai Tanszékén, mivel napjainkban a magyar nyelvterület egyik legnépesebb néprajzi tanszéke vagyunk. Tanszékvezetőnk Keszeg Vilmos egyetemi professzor, intézetünkben oktat Gazda Klára és Tanczos Vilmos docens, valamint Szikszai Mária és Könzei Csilla adjunktus. Két tanársegédünk is van: Czégyényi Dóra és Szabó Árpád Töhötöm. Ezt az állandó belső munkatársi csoportot minden évben kolozsvári kollegák, valamint meghívott magyarországi és európai vendégelőadók egészítik ki.

Számomra a népi kultúra ismerete, kutatása egyben hivatás is. Hálás vagyok a fennvalónak, hogy én már gyerekkoromban tudtam, mivel akarok foglalkozni életemben. Tanári munkám során is meg szoktam fogalmazni, hogy voltaképp nagyon szerencsés ember az, akinek választott szakmája és hivatása közel áll egymáshoz. Mert akkor egyensúlyban van egész családi, rokoni, baráti és szakmai világa is.

A diákokkal való foglalkozás óriási felelősség, mivel a tanár gyökeresen meghatározhatja és módosíthatja egy fiatalabbnak nemcsak a szemléletét, hanem az értékrendjét is. Nagyfokú felelősséggel jár tehát az, amikor egy másik család gyerekeinek, fiataljának próbálom formálni, alakíttatni a szemléletét. A tanszékünkön eléggé bensőséges a viszony a diákokkal. Ez a mellérendelő viszony elsősorban szemináriumi órák alatt nyilvánul meg, de működik a különböző terepbejárások, szakmai gyakorlatok, kiállítások, konferenciák szervezése közben, valamint a tanszéki csoportos kutatások, szakdolgozatok, különböző tanulmányok előkészítésekor is.

Mátyus Aliz: *Az élet kínálta lehetőség fontos abban, ahogyan szakmát választott. Ebben meghatározó szerepe volt a szülőfalujának. Végül pedig a szülőfalujában hozott létre egy múzeumot. Egy-máshoz minden kapcsolódni, egymással minden összefüggésben lenni látszik.*

Pozsony Ferenc: Köszönöm kérdését. Az előbb már említettem: szerencsés embernek tartom magam, hisz már gyerekkoromtól éreztem, hogy mit fogok földi életemben csinálni és megvalósítani. Majd középiskolás koromban, Orbán Balázs, Kriza János, Kónsza Samu, Malonyay Dezső, Györffy István, dr. Kós Károly műveit olvasva már pontosabban tudtam, hogy milyen feladataim vannak. Kihangsúlyozom, hogy a szülőfalum alapvetően meghatározta világszemléletem. Én a háromszéki Zabolán, Orbaiszéken születtem. Falum többnemzetiségű település: 3500 személy lakja, 2200 magyar, közel 800 román, a többi részt pedig magyar ajkú cigány családok alkotják. A gróf Mikes-család alapvetően meghatározta a falu gazdasági, társadalmi és kulturális életét egészen a második világháború végéig. Nekik is köszönhető, hogy a zabolaiak folyamatosan az új kulturális elemek iránt vonzódtak. Talán éppen abban hagyományörző ez a falu, hogy folyamatosan nyitott volt a korszerű élet iránt.

Én egy ilyen, modernizáció iránt nyitott közösségben nő-

tem fel. Szerencsés voltam azért is, mert éppen az 1968-as csehszlovákiai eseményeket követő ideológiai és kulturális nyitásban kezdtem felcseperedni és eszmélni. Ekkor alakult meg Bukarestben a Kriterion Könyvkiadó, Székelyföldön pedig helyi műzeumok, intézmények, kulturális egyesületek jöttek létre. A Kriterion pedig valósággal ontotta a szakszerű néprajzi, honismereti és történelmi kiadványokat. Gondolok itt elsősorban a dr. Kós Károly, Szentimrei Judit, Nagy Jenő, néprajzos triász kiváló munkáira, de lehetne folkloristák (Jagamas János, Kallós Zoltán, Almási István), nyelvészek (Szabó T. Attila, Péntek János) és történészek (Jakó Zsigmond, Imreh István, Egyed Ákos) eredményeit és monográfiáit is említeni. Volt tehát 1968-1973. között egy olyan korszak, amikor távlatot éreztünk magunk körül. Ebben az időszakban sokan megérezték a lehetőségeket, és tudtak azokkal élni. Utána hamarosan újra megszárdult a totalitárius hatalom ellenőrzése, s visszatért korábbi nacionalista gyakorlatához. 1974-ben, a középiskola végeztével, csakhamar besoroztak munkaszolgálatos katonának.

Amikor 1981-ben befejeztem az egyetemi tanulmányaimat, valósággal fájt azt látni, hogy a Kézdivásárhelyen tanuló középiskolások számára mennyire zárt a világ: nem utazhatnak, nem éreznek önmaguk körül röptető távlatokat, semmilyen továbbtanulási esélyük nincs, tehát nem tudják megvalósítani a személyiségükben rejlő értékeiket. Az én generációm ehhez képest szerencsésebb volt. Az elemi iskolámat Zabolán, a középiskolai tanulmányaimat Kovásznán végeztem, ahol olyan kiváló tanárok tanítottak, mint Fábrián Ernő filozófus, Gazdáné Olosz Ella képzőművész, Gazda József író, akik alapvetően meghatározták szellemi tájékozódásomat és gyarapodásomat.

Szülőföldem nyitottsága arra is ráirányította a figyelmemet, hogy a szomszédunkban, a Keleti-Kárpátok gerincén túl nagyon jelentős és archaikus hagyományokkal rendelkező, magyar nyelvet beszélő közösség él. Én már az 1960-as, 70-es évek fordulójától elkezdtem a moldvai csángó falvakba járni, elsősorban tanárim, a Gazda-házaspár irányításával. Később azt is sikerült felkutatnom, hogy korábbi évszázadokban milyen intenzív kapcsolatok működtek Háromszék, Zabola és a moldvai magyarok között. Különböző társadalmi, gazdasági, politikai vagy családi események miatt szülőföldről és Zaboláról is folyamatosan telepedtek át székelyek Moldvába. Ezt a folyamatos migrációt és a kapcsolatokat írott dokumentumokkal is igazolni lehet. A zabolai Csángó Néprajzi Múzeum a több évtizede folyó csángó kutatásaimnak egyik eredménye, amit 2002-től különböző intézmények és magánszemélyek támogattak folyamatosan.

Mátyus Aliz: *Ha valaki professzor az egyetem néprajz tanszékén, gyűjtőmunkát végez, vissza tud kapcsolódni életterekhez, múzeumot csinál a falujában, miért látja szükségesnek, hogy néprajzi alapítványt hozzon létre, amelynek az elnöke is?*

Pozsony Ferenc: Az 1989-es romániai rendszerváltozás után két egyesület alapításában vettem részt. 1990. március 18-án itt, Kolozsvárott, kollégáimmal, barátaimmal és nemzedéktársaimmal együtt megalapítottuk a Kriza János Néprajzi Társaságot.

Ez elsősorban az Erdélyben folyó néprajzkutatásokat fogja össze, annak fontos érdekvédelmi intézménye. 1994-ben sikerült székházat vásárolnunk, abban pedig egy 20 ezer kötetes szakkönyvtárat, előadó- és kiállítótermet, archívumot építenünk. Évente három tematikus konferenciát szervezünk. Eddig közel 80 szakkiadványt jelentettünk meg. Ez az egyesület ugyanakkor a Babes - Bolyai Tudományegyetem bölcsészkarán folyó néprajzi oktatás háttérintézményévé is vált.

A másik egyesületet voltaképpen a kényszer hívta életre. A Kriza János Néprajzi Társaság keretében 2002-ben elhatároztuk egy csángó néprajzi múzeum megalapítását. Választásunk egyrészt azért esett a háromszéki Zabolára, mivel az a Moldvába vezető Ojtozi-szoros szomszédságában fekszik. Ugyanakkor a nyertes pályázataink után csakhamar nyilvánvalóvá vált, hogy az alapításnál jóval nehezebb hosszú távon fenntartani egy intézményt. Éppen ezért az új létesítményt Háromszéken hoztuk létre, mivel Kovászna Megye és Zabola község tanácsa felvállalta annak hosszú távú finanszírozását. Az új intézmény fenntartására és működtetésére fiatal kollegáimmal együtt 2004-ben megalapítottuk a Pro Museum Egyesületet.

Mátyus Aliz: Én ugyan nem tanultam néprajztudományt, de falukutatóként óhatatlanul műveltem azt. Így tudom, hogy az anyaországbeli néprajzban nem egyféle iskola létezik. Érdekelne, hogy Erdélyben mi a helyzet.

Pozsony Ferenc: A népi kultúra iránti érdeklődés tájainkon a 18. században kezdődött, előbb bűvópatakszerűen. Azóta sokféle célra próbálták felhasználni a népi kultúrát. Itt, nálunk, Erdélyben a 68-as események után, főleg a magyarországi táncház mozgalom hatására az értelmiségiek újra a népi kultúra felé fordultak. Érdekes, hogy a táncház Magyarországon is egyfajta elenkultúráként működött a kádári korszak állkultúrájával szemben, amikor a fiatalok egy archaikusabb, természet közelebbi kultúrához fordultak. Tehát kivonultak a hatalom által forgalmazott kultúrából, és felfedezték a mezősegi táncos, zenés folklórt. Az erdélyi népi kultúra ekkor újra a figyelem középpontjába került.

Amikor 90 után Kolozsváron is megindult a néprajzi oktatás, elsősorban olyan oktatókból állt össze a tanszék előadói csoportja, akik ehhez a 68-as nemzedékhez tartoztak, akiknek szemléletét alapvetően meghatározta a Korunk folyóirat keretében 1978-tól beindított társadalom-néprajzi kör. Annak működését elsősorban Aradi József, Gál Ernő, Imrech István, Nagy Olga, Péntek János és Salamon Anikó határozta meg.

Mi itt Erdélyben, voltaképp kivételezett helyzetben vagyunk, hiszen szinte napjainkig közösségek, részleteikben archaikus kultúrájú közösségek maradtak fenn, ahol nem következett be a közösségek teljes körű atomizációja, éppen ezért tradicionális kulturális elemek maradtak fenn egészen napjainkig. Tehát mi napjainkban is funkcionálisan élők kulturális, társadalmi jelenségek között élünk, amelyeket változásukban lehet dokumentálni, feldolgozni és értelmezni. Éppen ezért a magyarországi néprajzi megantropológiai tanszékekhez képest a kolozsvári kivételezett helyzetben van. Nem mellőzhető az a tény sem, hogy Erdély és Moldva nemcsak kulturális vagy társadalmi szempontból, hanem etnikailag is sokkal színesebb világ. Azt sem szabad elfelednünk, hogy a nyugati kultúra, a

nagyvilág információi nemcsak Budapesten, hanem Bukaresten keresztül is eljutnak mihozzánk.

Napjainkban, kolozsvári tanszékünkön elsősorban két tudományos kutatási trend bontakozott ki. Keszeg Vilmos tanszékvezetőnk egy Európa-szerte számon tartott narratológiai kutatást indított el. Én elsősorban a társadalmi kérdések iránt érdeklődöm. Táncos Vilmos, tanszékünk kiváló oktatója, csángó kutatásai mellett elsősorban a kultúra szimbolikus, kézzel nem fogható vetületeit, kérdéseit vizsgálja. Gazda Klára pedig a tárgyi kutatásokban kezdeményezett újszerű módszereket. Az itteni néprajzi és antropológiai tanszék tehát sokszínű kínálatot, értékrendet, módszert próbál forgalmazni. A többi magyar néprajzi és antropológiai tanszékhez képest voltaképpen ebben rejlik másságunk.

Kiemelném azt is, hogy a magyar néprajzi életben elég ritka jelenség, hogy nyolc főállású kutató megérti egymást alapvető kérdésekben, miközben másképp nézi a nagyvilágot, a tudomány műveléséről eltérő elképzelései vannak.

Mátyus Aliz: Volt Eötvös-kollégistaként kezdeményeztem egy havonta megrendezésre kerülő sorozatot, amelyben, remélhetőleg, hamarosan Kósa László néprajzos is szerepelni fog. Kérdezem: nincs-e kapcsolatuk véletlenül? Valami közöset érzek a mentalitásukban. Feltételezhetem, hogy ennek a tudományban, annak művelésében is valami hasonlót kell eredményeznie?

Pozsony Ferenc: Kósa László munkáit már diákkoromban nagy érdeklődéssel olvastam. Tanáraink viszonylag korán kezembe adták a Szemerényi Ágnessel együtt írt *Apáról fiúra* című kötetét. Kósa László közösségcentrikus társadalomszemlélete, valamint a magyar polgárosodással kapcsolatos monográfiája alapvetően meghatározta szemléletemet. Az 1989-es romániai események óta rendszeresen találkozunk különböző szakmai rendezvényeken. Rendszeresen elküldi megjelent publikációit, itt, Kolozsvárt is, több alkalommal is egyetemi előadásokat tartott. Amikor a Magyar Néprajzi Társaság elnöke volt, számos közös rendezvényt szerveztünk. A világot, a kultúrát meg a társadalmat nagyjából azonosan nézzük.

